

Цитування:

Казимирів Х. Т., Маскович Т. М., Середюк І. М. Медитативні тенденції в українській академічній музиці ХХ століття: від індивідуального стилю до культурного феномену. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 3. С. 271–276.

Kazymyryv Kh., Maskovych T., Serediuk I. (2025). Meditative Tendencies in Ukrainian Academic Music of the 20th Century: From Individual Style to Cultural Phenomenon. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 3, 271–276 [in Ukrainian].

Казимирів Христина Тарасівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри методики
музичного виховання та диригування
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0001-7757-7930>
khrystyna.kazymyryv@pnu.edu.ua

Маскович Тетяна Миколаївна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри методики
музичного виховання та диригування
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0003-4731-8350>
tetiana.maskovych@pnu.edu.ua

Середюк Ірина Мирославівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри методики
музичного виховання та диригування
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0002-8327-8897>
iryna.serediuk@pnu.edu.ua

МЕДИТАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЧНІЙ МУЗИЦІ ХХ СТОЛІТТЯ: ВІД ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ДО КУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ

Метою дослідження є виявлення та осмислення проявів медитативності в українській академічній музиці другої половини ХХ століття, простеження їхньої еволюції від індивідуального композиторського стилю до становлення як культурного феномену з власною естетичною та філософською основою, з особливою увагою до впливу медитативних елементів на слухачське сприйняття та формування внутрішнього діалогу через музичне переживання. **Методологія дослідження** базується на поєднанні музикознавчого аналізу з культурологічним підходом, що дозволяє розглядати конкретні твори українських композиторів у контексті перцептивного досвіду слухача. **Наукова новизна** полягає в тому, що медитативність уперше інтерпретується не лише як стилістична риса чи художній засіб, а як форма духовної практики, інтегрована в академічну традицію, що формує особливий тип музичного мислення; також уперше акцентовано роль слухача як активного учасника медитативного процесу, здатного до глибокої рефлексії. У **висновках** зазначено, що медитативні тенденції в українській академічній музиці другої половини ХХ століття є не випадковим стилістичним явищем, а глибоким проявом культурної потреби в тиші, самозаглибленні та внутрішньому діалозі; вони формують нову якість музичного мислення, що поєднує естетичне, філософське та екзистенційне начала, а музика в цьому контексті постає як простір духовної практики, де слухач не просто сприймає звукову тканину, а вступає в діалог із власним внутрішнім світом; такий досвід сприяє формуванню нових моделей сприйняття, де музика виконує функцію медіатора між зовнішнім і внутрішнім, між естетичним переживанням і особистісною трансформацією, відкриваючи перспективи для подальших досліджень у сфері музичної медитативності, зокрема в напрямі перцептивної естетики, музичної психології та філософії мистецтва.

Ключові слова: медитативність, духовна реальність, українська музика ХХ століття, символізм, рефлексія.

Kazymyryv Khrystyna, Ph.D. in Art History, Associate Professor, Department of Music Education and Conducting, Vasyl Stefanyk Carpathian National University; Maskovych Tetiana, Ph.D. in History of Arts, Associate Professor, Department of Music Education and Conducting, Vasyl Stefanyk Carpathian National University; Serediuk Iryna, Ph.D. in History of Arts, Associate Professor, Department of Music Education and Conducting, Vasyl Stefanyk Carpathian National University

Meditative Tendencies in Ukrainian Academic Music of the 20th Century: From Individual Style to Cultural Phenomenon

The purpose of the article is to identify and comprehend manifestations of meditateness in Ukrainian academic music of the second half of the 20th century, tracing its evolution — from individual compositional styles to its establishment as a cultural phenomenon with its own aesthetic and philosophical foundation. Special attention is given to the influence of meditative elements on the listener's perceptual experience and the formation of an inner dialogue through musical reflection. The research employs an interdisciplinary **methodology**, combining musicological analysis with a cultural approach, allowing for the examination of specific works by Ukrainian composers in the context of the listener's perceptive engagement. **Scientific novelty** lies in the interpretation of meditateness not merely as a stylistic feature or artistic device, but as a form of spiritual practice integrated into the academic tradition, shaping a distinct type of musical thinking. For the first time, the role of the listener is emphasised as an active participant in the meditative process, capable of deep reflection. The **conclusions** affirm that meditative tendencies in Ukrainian academic music of the second half of the 20th century are not accidental stylistic phenomena, but rather profound expressions of a cultural need for silence, introspection, and inner dialogue. These tendencies form a new quality of musical thought that unites aesthetic, philosophical, and existential dimensions. In this context, music becomes a space for spiritual practice, where the listener does not merely perceive the sonic fabric but engages in dialogue with their own inner world. Such experience fosters new models of perception, in which music acts as a mediator between the external and the internal, between aesthetic experience and personal transformation. Meditateness in music opens up prospects for further research, particularly in the fields of perceptual aesthetics, music psychology, and the philosophy of art, where the listener is viewed as an active participant in the aesthetic process, capable of profound reflection and spiritual growth.

Keywords: meditateness, spiritual reality, Ukrainian music of the 20th century, symbolism, reflections.

Актуальність теми дослідження. У всі історичні епохи людство зверталося до внутрішнього світу як джерела сили, сенсу та самопізнання. Проте, саме в часи соціальних зламів, духовної кризи чи екзистенційної тривоги потреба в осмисленні себе, у пошуку внутрішньої рівноваги та опори постає особливо гостро. У таких обставинах музика — як глибоко особистісна форма художнього висловлювання — не просто резонує з внутрішніми переживаннями людини, а й відкриває простір для медитативного діалогу, емоційного очищення та трансформації. Її звучання здатне стати тимчасовим притулком, де хаос зовнішнього світу поступається місцем тиші, спогляданню та внутрішній гармонії. Саме тому дослідження медитативних проявів у сучасній музичній практиці є не лише естетично значущим, а й екзистенційно важливим — воно дозволяє глибше зрозуміти, як мистецтво може підтримати людину в періоди нестабільності, втрат і переосмислення.

Аналіз досліджень і публікацій дозволяє побачити як медитативність проявляється в українській академічній музиці та її осмисленнях. У статті Н. Ліви це явище розглядається через призму музичного мінімалізму, який постає як форма глибокого естетичного споглядання. Інтерв'ю А. Луїніної з Вікторією Польовою акцентує на духовному шляху композиторки, де музика трактується як мандрівка — процес внутрішнього

самопізнання, що має виразно медитативний характер[2]. Праця Є. Пахомової порушує тему синестезії, яка в контексті медитативної музики набуває значення способу глибинного переживання звуку через багатоканальне сприйняття[5]. О. Тищенко у своєму дослідженні літургійності в українській музиці також торкається медитативного виміру, розглядаючи жанрову структуру як простір духовного діалогу[6]. Загалом ці публікації демонструють, що медитативність у музиці проявляється не лише як стильова риса, а як форма духовної практики, естетичного досвіду та культурного самовираження.

Мета розвідки — дослідити прояви медитативності в українській академічній музиці другої половини ХХ століття, простежити їх еволюцію — від індивідуального композиторського стилю до становлення як культурного феномену, що має власну естетичну та філософську основу.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному осмисленні медитативності як естетичного, духовного та психоакустичного феномену в українській академічній ХХ — початку ХХІ століття. Новизна також полягає в інтеграції музикознавчих, музикотерапевтичних та культурологічних підходів до вивчення медитативної музики як інструменту самопізнання, міжособистісного діалогу та духовної рефлексії. У дослідженні окреслено роль спільного музикування (зокрема хорового співу) як практики, що

сприяє гармонізації внутрішнього простору людини.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XX століття українська музична культура розвивалася під впливом складного переплетення естетичних, філософських та соціокультурних чинників. У цьому процесі простежується виразна тенденція до повернення романтичної парадигми мислення, що засвідчує зміну фокусу – від зовнішніх проявів буття до внутрішнього світу особистості. Така трансформація відкрила шлях до формування музичного напрямку, в основі якого лежить медитативне осмислення реальності, заглиблення в інтимні переживання та рефлексивне звучання. Одним із характерних засобів дистанціювання від динамічного, експресивного жесту стало використання тривалих звукових структур, які створюють атмосферу споглядання та внутрішнього діалогу. Цей естетичний підхід знайшов відгук не лише в українській композиторській практиці, а й у творчості митців сучасної Європи та світу, формуючи своєрідну медитативну течію в академічній музиці.

Термін «медитація» має багатшарову етимологію, що охоплює східні й західні традиції. У латині *meditan* означає «роздуми», «наспівування», а грецьке *medomai* – «осмислення» та «заняття». Хоча медитація часто асоціюється зі Сходом, її концептуальні витоки глибоко вкорінені в європейській інтелектуальній культурі.

У середньовічній та новочасній філософській думці простежується поступове становлення поняття медитації – його зміст збагачується, розширюється і набуває глибшого філософського забарвлення. З часом медитація перестає бути лише духовною практикою і трансформується у складову інтелектуального пошуку. Саме тому в мистецтві XX століття вона набуває особливої ваги: рефлексія, внутрішнє зосередження та самозаглиблення стають провідними темами художнього висловлення. Така естетична потреба органічно поєднується з новим усвідомленням звуку як головного інструмента музичної експресії – здатного передавати не лише емоції, а й глибокі внутрішні стани. Чітко також прослідковується, що медитація виросла з ритуалів, які служили своєрідним «хранилищем» священних знань з метою передачі їх майбутнім поколінням [4, 502].

У сучасному дискурсі медитація виходить за межі релігії чи філософії, охоплюючи культурологію, мистецтвознавство й

музикознавство. Вона розглядається як універсальний естетичний принцип. Особливо яскраво це проявляється в музичному мистецтві на межі XIX–XX століть, коли в композиціях: зростає увага до звукової фактури, ритм набуває сугестивного характеру, метричні структури розмиваються, а форма стає більш відкритою та пластичною. Усе це свідчить про поступове становлення медитативності як самостійної художньої якості, що інтегрується в європейський культурний простір і формує нову традицію музичного мислення.

У сучасному світі медитація виконує роль своєрідного духовного фільтра, допомагаючи зберігати внутрішні цінності в умовах постійного стресу та технологічної динаміки. Її ритуальний характер породжує специфічні форми художнього вираження, що проявляються в музичних композиціях як зосередженість, символічність і асоціативність. У таких творах домінує увага до деталей, мінімізуються зовнішні дії, а тиша набуває особливої значущості. Замість лінійної логіки формується децентралізована структура, звукове середовище стає розрідженим, а конкретика поступається місцем внутрішній глибині. Медитативність у музиці не має чітких меж – вона варіюється залежно від авторського стилю та індивідуального світогляду композитора. Як жанрове явище медитативна музика відповідає запитам сучасного суспільства на уповільнення, самозаглиблення та духовну рівновагу, і тому є важливим об'єктом дослідження в контексті музичної культури сьогодення.

Музика, що занурює слухача в медитативний стан, виконує функцію внутрішнього регулятора – вона сприяє розширенню меж свідомості, стабілізації емоційного фону та розвитку здатності до глибокої концентрації. Такий вплив корелює з загальним розумінням медитації як практики духовного самозростання. У європейській культурній традиції медитативність асоціюється насамперед із рефлексивним спогляданням, інтелектуальним заглибленням і фокусуванням на внутрішньому стані. Це суттєво відрізняється від східного підходу, зокрема йогічної практики, де медитація розглядається як шлях до злиття з трансцендентним, що передбачає повне припинення мисленнєвої активності [1, 1]. У йогічній традиції подібний стан трактується як особлива форма очищеної свідомості, позбавленої тривожних чинників та

ментальної хаотичності, що відкриває особливу можливість духовного пробудження й подолання внутрішніх обмежень.

У контексті сучасної композиторської практики медитативна музика дедалі частіше створюється поза межами традиційного нотного запису. Завдяки цифровим технологіям автор може працювати безпосередньо зі звуковими структурами, використовуючи аудіофрагменти як основний матеріал. Такий підхід фіксує музичну форму, зменшуючи простір для імпровізації, проте водночас відкриває нові можливості для точного передавання медитативного настрою.

Цифрова епоха має подвійний вплив: з одного боку, вона розширює доступ до музики та сприяє її стилістичному розмаїттю; з іншого — обмежує гнучкість у використанні традиційних засобів музичної виразності, таких як інструментування чи інтерпретація. Попри це, сучасна медитативна композиція продовжує спиратися на фундаментальні музикознавчі принципи, поєднуючи аналітичні методи з інтуїтивним пошуком внутрішньої гармонії.

Музика, подібно до мови, передає внутрішній зміст через темп, динаміку, гармонію, мелодію та ритм — саме ці елементи формують медитативну атмосферу. Темп відіграє ключову роль: повільне звучання сприяє розслабленню, уповільненню дихання та пульсу, занурюючи слухача в звуковий потік. Динаміка в таких творах зазвичай рівна й спокійна, без різких змін, що підтримує стан внутрішньої гармонії.

Мелодія та гармонія в медитативній музиці часто прості й передбачувані, що дозволяє слухачеві зосередитися на власних відчуттях. Повторювані або неспішні мелодійні лінії сприяють глибокому зануренню. Ритм, особливо монотонний і регулярний, створює відчуття стабільності, а паузи — ефект «дихання музики», що синхронізується з тілесними процесами.

Завершують медитативну картину темброві й інтонаційні нюанси, тональність, звукоряд, а також додаткові звукові прийоми — резонанс, реверберація, модифікація звучання — які підсилюють загальний ефект занурення.

Проілюструємо це на прикладі аналізу композиції «Світлі піснеспіви» Вікторії Польової. Це дозволяє глибше зрозуміти, як музика формує медитативний простір. Цикл із 15 частин, кожна з яких є окремою молитвою, об'єднавшись в цілісну драматургію та побудована на контрастах й сакральних текстах. Твір уособлює ідею Воскресіння як

духовного шляху — від покаяння до оновлення душі, а також здатності споглядати божественне світло, виходячи за межі календарно-обрядового контексту.

Вільна форма композиції дозволяє літературному тексту природно інтегруватися в музичну тканину. Як богослужбова музика, «Світлі піснеспіви» сприймаються не лише емоційно, а й змістовно, адже віруючі слухачі зосереджуються на текстовому посланні, його символіці та духовній глибині. Виконавська роль у медитативній музиці є ключовою: точна інтонація, м'яке звукоутворення, плавна атака та правильне дихання (зокрема ланцюгове) створюють однорідне звучання, що сприяє глибокому зануренню. Такий підхід формує сприятливе середовище для медитативного переживання, духовного очищення та внутрішнього зростання.

Медитативний вимір музики розкривається не лише через її формальні ознаки (уповільнений темп, повторювані структури, статичність і зменшення контрастності), але й через особливий спосіб її сприйняття, коли слухач, взаємодіючи з такою музикою, поступово виходить за межі звичних моделей слухання, що базуються на наративності, емоційній реакції чи аналітичному розборі. Натомість актуалізується інший тип слухового досвіду — зосереджено-споглядальний, інтроспективний, у певних аспектах близький до трансових станів, що корелюють із медитативною практикою усвідомленої присутності в моменті, вільної від оцінних суджень та вербальних інтерпретацій.

У цьому контексті медитативність може бути визначена як здатність музичного звучання актуалізувати стан внутрішньої тиші, зосередженості та психоемоційної рівноваги. Подібний ефект зумовлюється не лише застосуванням специфічних композиційних прийомів, але й установкою слухача на відмову від очікувань, раціональних інтерпретацій та автоматизованих реакцій, як наслідок — сам процес слухання набуває рис духовно-контемплативної практики. У такій перспективі музика функціонує не як об'єкт аналітичного розгляду, а як простір внутрішнього перебування. Важливою складовою осмислення феномену медитативності є його кореляція з науково-філософськими концепціями. Дослідники пов'язують таке явище з епохою домінування ньютоніано-картезіанської моделі світогляду, де притаманний є раціоналізм, механістичне бачення реальності та чітка опозиція суб'єкта

й об'єкта пізнання. У такому контексті медитативна музика може бути інтерпретована як реакція на фрагментарне сприйняття світу: її естетична природа спрямована на відновлення цілісності, гармонії та внутрішньої єдності. Звуковий простір, що формується у процесі виконання та слухання, долає межу між внутрішнім і зовнішнім, створюючи умови для досвіду інтеграції свідомості з буттям. Тож медитативність у музиці виявляє себе не лише як естетична, але й як філософська категорія, здатна формувати досвід єдності та присутності.

У минулому медитативна музика була тісно пов'язана з релігійним змістом, однак з першої половини XX століття вона виходить за межі конфесійної традиції. Сьогодні її створюють композитори, які не ототожнюють себе з жодною релігією, хоча можуть поділяти певні духовні чи естетичні цінності. Вона стала засобом внутрішнього діалогу, незалежним від догматичних рамок.

Музика (зокрема медитативна) стає не лише засобом самовираження, а й інструментом глибокого пізнання себе, її вплив виходить за межі естетичного – вона здатна відкривати внутрішні ресурси, трансформувати сприйняття світу та себе. Особливо це проявляється у спільному музикуванні, яке активує досвід «трансперсональності» та холотропної свідомості [2; 3; 9].

Хоровий спів – яскравий приклад такої взаємодії. У процесі колективного виконання розкривається поліфонічна структура як модель діалогу, що відображає багатоманітність людських зв'язків. Це не лише музичне явище, а й соціально-психологічний процес, який виявляє здатність до контакту, співпереживання чи навіть внутрішнього конфлікту [2; 3; 4]. Медитативна музика сприяє гармонізації життєвих енергій, зменшенню хаосу та формуванню внутрішнього і зовнішнього порядку – психологічного, соціального, а часом і космічного. «Медитація – це звільнення свідомості від семантичної скутості, це розкутість спонтанності [9, 13].

Е. Дарибазарон зазначає, що «медитація дає можливість ... плутанині проявитися, дає людині можливість перебувати в ній, замість того, щоб намагатися вийти з неї, як це робиться при терапії, вирішити реальну проблему людського існування і досягти благополуччя, необхідного людині у його тотальності» [9, 32].

Спільне музикування, як елемент музичної терапії, сприяє духовному розвитку, міжкультурному діалогу та емоційному відновленню. Незалежно від причин – тривога, травма чи хвороба – музика здатна глибоко трансформувати стан людини. Прослуховування або виконання інструментальних творів, пісень чи хоралів, особливо в колективі, відкриває шлях до самопізнання та внутрішнього оновлення. Музична медитація активує зв'язок між особистістю та її внутрішнім ресурсом, сприяючи переосмисленню себе і світу. Саме тому музична реабілітація – як напрям терапії – набуває значення: вона допомагає відновити здоров'я через спів і звучання, впливаючи на тіло й дух.

Висновки. Медитативність у сучасному музичному мистецтві постає не просто як стильова риса, а як цілісна естетична стратегія, що охоплює різні рівні музичного мислення – від композиційної техніки до духовно-смыслового наповнення. Дослідження засвідчило, що медитативна музика тяжіє до остинатних структур, варіантного розгортання, темпової стриманості та фактурної прозорості, що формує особливий стан зосередженого слухання. Важливу роль відіграють темброві й ритмічні параметри, які активують внутрішню рефлексію слухача.

Українська академічна музика XX – початку XXI століття демонструє сталість медитативних тенденцій, що проявляються як у ладо-інтонаційній організації (модальність, архетипні звукоряди), так і в жанровій трансформації (молитва, хорал, ритуал). Медитативність у цьому контексті є не лише засобом художнього вираження, а й маркером глибших духовних процесів, що поєднують національну традицію з універсальними пошуками музичного модернізму та постмодернізму. Тож медитативна музика постає як простір духовного діалогу, самозаглиблення та естетичного оновлення.

Отже, медитативні тенденції в українській академічній музиці XX століття доцільно інтерпретувати як культурно-мистецький феномен, що формує новий рівень слухачького досвіду й відкриває перспективи для подальшого музикознавчого аналізу в аспектах семантики, стилістики та історико-культурної динаміки.

Література

1. Ліва Н. В. Музичний мінімалізм у контексті західноєвропейської метасвідомості.

Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Київ, 2018. 3 (40). С. 6–16.

2. Луніна А. Вікторія Польова: «Музика – це мандрівка, той шлях, яким я йду...». *Музика*. 2014. № 3. С. 54–59.

3. Ніколаї Г. Українська фортепіанна музика як феномен культури ХХ століття. *Ars inter Culturas*. 2010. №1. С. 121–131.

4. Пархоменко Л. Нові обличчя у виконавській культурі. *Студії мистецтвознавчі*. 2005. № 2. С. 501–508.

5. Пахомова Є. Синтез і синестезії у творчості українських композиторів другої половини ХХ – початку ХХІ століть. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2017. № 1(34). С. 101–112.

6. Тищенко О. В. Літургія в українській музиці кінця ХХ – початку ХХІ століть (до проблеми співвідношення обряду і жанру) : автореф. дис. ... канд. миств. Київ, 2011. 20 с.

7. Cox C., Warner D. (Eds.). *Audio Culture: Readings in Modern Music*. New York : Continuum, 2004. 454 с.

8. Frankl V. *The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy*. N.Y., 2014. 176 с.

9. Jordania J. *Why do People Sing? Music in Human Evolution*. Logos, 2011. 223с.

10. Levitin D. *Music as Medicine: How We Can Harness Its Therapeutic Power*. New York: Dutton, 2025. 320 с.

11. Maslow A. H. *Toward a Psychology of Being*. N.Y., 2014. 320 с.

12. Tanner M. *Mindfulness in Music: Notes on Finding Life's Rhythm*. London: Icon Books, 2018. 256 с.

2. Lunina, A. (2014). Viktoriia Poliova: 'Music is a journey, the path I follow...'. *Music*, 3, 54–59 [in Ukrainian].

3. Nikolaii, H. (2010). Ukrainian piano music as a cultural phenomenon of the 20th century. *Ars inter Culturas*, 1, 121–131 [in Ukrainian].

4. Parkhomenko, L. (2005). New faces in performance culture. *Art History Studios*, 2, 501–508 [in Ukrainian].

5. Pakhomova, Ye. (2017). Synthesis and synesthesia in the works of Ukrainian composers of the second half of the 20th – early 21st centuries. *Journal of the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music*, 1(34), 101–112 [in Ukrainian].

6. Tyshchenko, O. (2011). Liturgy in Ukrainian music of the late 20th – early 21st centuries (on the problem of the relationship between rite and genre). Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

7. Cox, C., & Warner, D. (Eds.). (2004). *Audio Culture: Readings in Modern Music*. Continuum [in English].

8. Frankl, V. (2014). *The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy*. N.Y. [in English].

9. Jordania, J. (2011). *Why do People Sing? Music in Human Evolution*. Logos [in English].

10. Levitin, D. (2025). *Music as Medicine: How We Can Harness Its Therapeutic Power*. Dutton [in English].

11. Maslow, A. H. (2014). *Toward a Psychology of Being*. N.Y. [in English].

12. Tanner, M. (2018). *Mindfulness in Music: Notes on Finding Life's Rhythm*. Icon Books [in English].

References

1. Liva, N. (2018). Musical minimalism in the context of Western European metasubjectivity. *Journal of the Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music*, 3 (40), 6–16 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 01.08.2025

Отримано після доопрацювання 03.09.2025

Прийнято до друку 10.09.2025

Опубліковано 30.09.2025